

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ [CURRENT ISSUES IN COGNITIVE LINGUISTICS]

УДК 81'373.6

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 10.08.2025 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 11.08.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 97 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2025.48.10>

БЕЗПЕКА: ЕТИМОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ

Юлія Володимирівна Бобир (м. Київ, Україна)

uhybbumysr@gmail.com

кандидат філософських наук

заступник начальника кафедри іноземних мов

Воєнна академія імені Євгенія Березняка

(Міністерство оборони України)

04050, м.Київ, вул. Юрія Іллєнка, 81

*Статтю присвячено дослідженню етимології концепту безпека в українській лінгвокультурі, а саме – реконструкції морфологічної форми й семантики первинних лексем, які лягли в основу вербалізації цього концепту. Автором з'ясовано, що лексема безпека має праслов'янське коріння, а її морфеми – праіндоєвропейське. Первинною лексико-граматичною формою на позначення концепту у слов'янських мовах слід вважати сполучення іменника *рех/*рек із прийменником bez. Конструкція такого типу могла виникнути ще у праіндоєвропейський період, оскільки відповідні концепти у багатьох європейських мовах побудовано за подібною концептуальною схемою.*

*Лексема *рех/*рек первинно мала синкретичну семантику, позначаючи і загрозливі фактори, символом яких виступав вплив вогню на тіло людини, і негативні фізичні та емоційні переживання людини, спричинені цими факторами. Дослідження виявило, що прийменниково-іменникова конструкція також могла бути концептуальною метафорою, у якій іменна частина – ім'я божества, що уособлює небезпеку. Лексеми безпека, bezpeka, bezpek, bezpesh слід вважати архайчними варіантами іменника – імені концепту.*

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Bezpeka: Etymology of the Concept (in Ukrainian) [Bezpeka: etymolohiia kontseptu]

© Bobyr Yu. V. [Bobyr Yu. V.], uhybbumysr@gmail.com

*Семантика досліджуваного концепту відображає давнє практичне й символічне значення вогню у житті ранньої індоєвропейської спільноти. Автором висунуто гіпотезу, що первинною лексемою, що мала корінь *рех- (у подальшому – *рек-) був вигук *рех, який, відтворюючи звук спалаху вогню, слугував застережним сигналом про небезпеку через апеляцію до попереднього досвіду фізичного й емоційного болю людини.*

*Результати дослідження є відправною точкою для аналізу дериватів кореня *рех-/*рек-, що мають безпековий зміст, на матеріалах різних індоєвропейських мов з метою перевірки висунутої гіпотези.*

Ключові слова: безпека, безпечний, етимологія, українська мова, слов'янські мови, індоєвропейські мови.

BEZPEKA: ETYMOLOGY OF THE CONCEPT

Yuliia V. Bobyr (Kyiv, Ukraine)

uhybbumysr@gmail.com

Candidate of Sciences (Philosophy)

Deputy Head of the Department of Foreign Languages

Yevgeniy Bereznyak Military Academy

(Ministry of Defence of Ukraine)

81, Yuriy Illenko St., Kyiv, 04050

*The article examines the etymology of the concept of bezpeka ("security/safety") in Ukrainian linguoculture, focusing on the reconstruction of the morphological form and semantics of the primary lexemes used for its verbalization. The author demonstrates that the lexeme bezpeka has Proto-Slavic roots, while its morphemes are of Proto-Indo-European origin. The earliest lexico-grammatical construction denoting the concept in the Slavic languages should be regarded as the combination of the noun *pex/*pek with the preposition bez. Such a construction could have originated in the Proto-Indo-European period, since corresponding concepts in many European languages are based on a similar conceptual scheme.*

*The lexeme *pex/*pek originally had syncretic semantics, denoting both threatening factors symbolized by the effect of fire on the human body and the negative physical and emotional experiences caused by these factors. The study revealed that the prepositional-nominal construction could also serve as a conceptual metaphor, in which the nominal component referred to the name of a deity personifying danger. The lexemes безпека, bezpeka, bezpek, bezpech should be considered archaic variants of the name of the concept.*

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Безпека: етимологія концепту (Українською) [Bezpeka: etymolohiia kontseptu]

© **Бобур Ю. В.** [Bobyr Yu. V.], uhybbumysr@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

The semantics of this concept reflects the practical and symbolic significance of fire in the early Indo-European community.

*The author hypothesizes that the primary root *pex- (later *pek-) derived from the interjection *pex, which imitated the sound of a fire flare and functioned as a warning of danger, appealing to the prior human experience of physical and emotional pain.*

*The results of the study serve as a starting point for analyzing the security-related derivatives of the root *pex-/*pek- in various Indo-European languages, with the intention to test the proposed hypothesis.*

Keywords: security, safety, secure, safe, etymology, Ukrainian language, Slavic languages, Indo-European languages.

Вступ. Безпека – один із найважливіших феноменів людського буття, збагнути сутність і розкрити особливості усвідомлення якого в царині лінгвістики дозволяє концептуальний аналіз – “головний метод логічного аналізу мови й когнітивної лінгвістики, що передбачає моделювання (із застосуванням різних метамов та природної мови) й опис концептів – інформаційних структур свідомості, що являють собою структуровану сукупність знань про об’єкт концептуалізації, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії різних пізнавальних механізмів” [5, с. 261–262]. Аналіз концептів на сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики представлений синтезом методик, прийомів і процедур, які мають на меті інтерпретацію ментальних процесів, відображених у свідомості індивіда і вербалізованих за допомогою мовних одиниць. Методика комплексного аналізу концептів та інтегрованого підходу до їхнього дослідження дає змогу виявити різноманітні мовні засоби репрезентації концепту, простежити частотність його реалізацій у дискурсі і, як результат, висвітлити особливості змісту і структури концепту [1, с. 159].

Етимологічний аналіз, що застосовується в цьому дослідженні, є одним з аспектів опису концепту. Його визначають “як методику реконструкції акту словотворення, спрямовану на зіставлення первинної морфемної структури слова із сучасною, а також на вияв історичних змін у складі морфем слова та системі зв’язків похідності та мотивованості” [4, с. 32]. Ця методика ґрунтується на порівняльно-історичному методі й у широкому розумінні передбачає реконструкцію праформи слова та пояснення процесів її перетворення на

сучасну форму з огляду на головні фонетичні й морфологічні закони змін [5, с. 146].

Етимологічні дані в концептуальних дослідженнях сприяють спостереженню процесу виникнення й розвитку концепту в людській свідомості. Первісні форми й значення слова, співвідносні із сучасним мовним утіленням концепту, складають історичну картину його буття, наповнену етнокультурними особливостями кожного етапу становлення його сутності в національній свідомості. Етимологічний аспект визначає структуру концепту в діяхронії, розкриває його глибинні страти, сформовані в культурно-історичному контексті й розвинуті в етнокультурній традиції [4, с. 32].

Об'єктом цього дослідження є концепт *безпека* в українській лінгвокультурі, його предметом – етимологія цього концепту. Мета роботи – реконструювати морфологічну форму й семантику первинних лексем, які лягли в основу вербалізації концепту в українській мові, а також сформулювати гіпотезу щодо мотивованості їх виникнення й розвитку. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання: дослідити етимологію морфем, з яких складається лексема *безпека*, й відтворити розвиток їхньої семантики.

Матеріалом для статті стали лексикографічні джерела української та деяких інших індоєвропейських мов.

Огляд наукової літератури дає підстави стверджувати, що етимологію концепту *безпека* у вітчизняній лінгвістиці не досліджували, що визначає актуальність і новизну цієї роботи. Варіанти тлумачення етимології цього концепту представлено в “Етимологічному словнику української мови” [10], а також у дослідженнях з безпекознавства [2; 6]. Ці підходи проаналізовано в нашому дослідженні.

Основний зміст. Насамперед необхідно зазначити, що лексема *безпека* має праслов'янське коріння, оскільки місцеві деривати, які мають здебільшого основу **bezpeč⁻¹*, вживаються в багатьох слов'янських мовах, переважно східно- і західнослов'янських: бр. *бяспека*, [безпечаць], п. *bezpieczny*, ч. *bezpečný*, слц. *bezpeka*, болг. *безпечен*, рос. *беспечный*, псл. **bezpečьнь(ь)* [10, с. 163].

У сучасних словниках української мови *безпека* тлумачиться як “стан, коли кому-, чому-небудь ніхто і ніщо не загрожує” [14, с. 430]. Лексема *безпека*,

¹ У статті цитовані приклади подано у тій графічній формі, у якій їх зафіксовано у відповідних лексикографічних джерелах. Реконструйовані автором лексеми подано за зразком “Етимологічного словника української мови” [10; 11].

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

що вербалізує однойменний концепт, з'являється в лексикографічних джерелах української мови лише у XIX столітті. У “Словарі української мови”, упорядкованому Б. Грінченком, її наведено як відповідник російського іменника *безопасность* разом із такими спорідненими лексичними одиницями як *безпечати*, *безпечен* [7, с. 43], *безпечити*, *безпечне*, *безпечно*, *безпечний*, *безпечність*, *безпешний*, *безпешність*, *безпешно* [7, с. 44], *забезпéка*, *забезпечáти*, *забезпечувати*, *забезпéчити* [8, с. 4.], *небезпе́ка*, *небезпечний*, *небезпечність*, *небезпечно* [8, с. 536], *убезпечати*, *убезпечити*, *убезпéка*, *убезпечатися*, *убезпечення* [9, с. 305]. Варто зауважити, що у словниках XIX ст. наведено лексеми з аломорфом *пеш-* кореня *пек-*, який є нетиповим для сучасної української мови.

Виявлення лексеми *безпе́ка* в українських лексикографічних та писемних джерелах XIX століття можна пояснити тим, що вона або існувала в народно-розмовній мові й потрапила до писемних джерел лише в цей період, або була створена чи запозичена авторами цього часу для вербалізації відповідного концепту. Ми схилиємося до першого варіанту пояснення, користуючись такими аргументами. У сучасних слов'янських мовах іменник, що має таку морфологічну форму, перебуває в активному узусі лише в українській та білоруській мовах. Морфологічну форму *bezpeka* жіночого роду також зафіксовано у словацькій мові поряд з формами чоловічого роду *bezpek* та *bezpech*, однак там вона вважається архаїчною [34], що може свідчити як про нетиповість словотворення (можливо, лексикалізація сполучення іменника з прийменником), так і про давність самої лексеми.

Щоб дослідити етимологію концепту *безпе́ка*, необхідно включити до аналізу також лексему *безпечний*, яка з'явилася в українських лексикографічних і писемних джерелах принаймні з XIV-XV ст. [17]. Огляд сучасних словників слов'янських мов дозволяє стверджувати, що прикметник, утворений таким способом (префіксально-суфіксальним), перебуває в узусі в таких мовах (окрім української): чеській – *bezpečný*, словацькій – *bezpečný*, польській – *bezpieczny*, болгарській – *безпéчен*, російській – *беспечный*, білоруській – *бяспечны*. “Етимологічний словник української мови” наводить також реконструйовану праслов'янську форму цього прикметника – **bezpečьнь(jь)* [10, с. 163]. У “*Słownik prasłowiański*” [35] та “*Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*” [23] лексем з основою *bezpeč-* немає, вочевидь тому, що їх фіксують не

в усіх слов'янських мовах. Можна припустити, що прикметник з'явився саме в північному ареалі їх розповсюдження, не виключено – шляхом запозичення. Для висновків про походження іменників, які вербалізують концепт у цих мовах, необхідно провести окреме дослідження, оскільки їх утворено за різними словотвірними моделями, зокрема від прикметника: ч. *bezpečí*, слц. *bezpečnost'*, п. *bezpieczeństwo*.

Вочевидь лексеми з основою **bezpeč-* постали з прийменниково-іменникової конструкції, оскільки всі похідні з *bez-* сформовані за єдиною трансформаційною моделлю: *bez* + іменний об'єкт/*Gen* [3, с. 61]. Цей префікс етимологічно пов'язаний із прийменником *bez/без* “при відсутності; крім” [10, с. 161]), що “вживається при вказівці на відсутність кого-, чого-небудь” [14, с. 393]. Прийменник *bez* походить від протоіндоєвропейського **b(h)e/*b(h)eǵh* “поза, без” [26; 32].

В українській мові префікс *без-* належить до заперечних афіксів, у семантичній структурі яких заперечення є частиною комплексного значення. Окрім заперечення, його семантика формується орнативним (наявність ознаки) компонентом з, тому його сумарним значенням можна вважати розгортку “не з”. Відповідно префікс *без-* переважно виражає відсутність ознаки, яку позначає коренева морфема, у такий спосіб маючи привативне значення. Цей префікс має тенденцію до взаємодії з відносними прикметниками [3].

Прийменниково-іменникова конструкція, на нашу думку, могла тривалий час перебувати в узусі серед слов'ян, слугуючи означенням, що характеризувало безпечність певних об'єктів/явищ. З погляду словотвору першою лексемою, що виникла з цієї конструкції, міг бути як іменник, так і прикметник, оскільки найпродуктивнішими словотвірними моделями, до складу яких входить префікс *без-*, вважають як іменникові, так і прикметникові [3].

Згідно з “Етимологічним словником української мови” лексема *безпека* утворена з прийменника *bez* і основи іменника **reša* “турбота, клопоти”, пов'язаного з дієсловом **pekti*, укр. *Пекти* [10, с. 163.]. Однак у нелінгвістичних розвідках знаходимо інше тлумачення, що пов'язує етимологію кореневої морфеми з іменем Пек (також однокореневим з дієсловом *пекти*) – слов'янського бога пекла, а також війни, кривавих бійок, кровопролиття та всілякої біди [2; 6]. У такому разі значенням первинної прийменниково-іменникової конструкції було або “без турботи, без клопотів”, або “без небезпек”, які уособлює Пек (**pek*).

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

З морфологічного й фонетичного погляду, а також відповідно до сучасної семантики іменник *безпека/bezpeka* міг бути утворений лише від прийменниково-іменникової конструкції з іменником **pek*. Прикметник **bezpečьny(jь)* морфологічно й фонетично може походити від конструкції і з іменником **peča*, і з іменником **pek*.

Щодо семантики, то прикметник **bezpečьny(jь)* має більше значень, ніж іменник *bezpeka*, що зумовлює більшу кількість тлумачень етимології концепту. Зокрема, у двадцятитомному “Словнику української мови” виокремлюють такі його значення: 1) “який не має в собі небезпеки або захищає кого-, що-небудь від небезпеки”; 2) “якому не загрожує небезпека; гарантований від небезпеки”; 3) “який не завдає, не повинен завдавати шкоди”; 4) (рідко) “те саме, що безтурботний; безжурний” [14, с. 432]. Огляд лексикографічних джерел [34; 36; 40] дозволяє стверджувати, що перше, друге й третє значення притаманні цьому прикметнику і в словацькій, чеській та польській мовах. Четверте значення сучасні словники у цих мовах не фіксують. У болгарській мові він вживається лише у значенні “безтурботний” й вважається запозиченим з російської [13]. Окрім того, у чеській та словацькій мовах прикметник означає “який не підлягає сумніву, на якого можна покластися”. У “Словарі української мови”, упорядкованому Б. Грінченком, також зафіксовано таке значення – “вѣрный, несомнѣнный” [7, с. 44].

Необхідно зауважити, що семантика прикметника **bezpečьny(jь)* характеризує концепт *безпека*, з одного боку, як відсутність небезпек для людини у зовнішньому світі (відсутність Пека), а з іншого – як її психоемоційний і фізичний стан, що відображає її переживання щодо власної безпеки (убезпеченість від загроз, впевненість у безпеці – відсутність **peča*), семантично пов’язуючи цю лексему з обома запропонованими у етимологічних розвідках іменниками.

Щоб з’ясувати, яка саме лексема первинно входила до сполучення з прийменником *bez*, для початку необхідно дослідити семантику іменників **peča* і **pek* в українській та інших слов’янських мовах.

Лексеми, що є морфологічним відповідником реконструйованого іменника **peča*, на перший погляд, у сучасній українській мові немає. Проте спосіб творення (суфіксальний за допомогою суфікса -ja), на нашу думку, вказує, що таким відповідником виступає іменник *печія*, який вживається у значенні

“згага”; водночас фіксують його образне вживання для позначення емоційного болю [16, с. 700]. Як свідчать проаналізовані нами лексикографічні джерела, така лексема – *řeše* – перебуває в узусі в сучасній чеській мові, де вона має значення: 1) “турбота про благополуччя або розвиток когось або чогось”, 2) “підтримка чогось у належному стані” [36]. У словацькій мові іменник *řeč/řeča* вважається запозиченим з чеської й фіксується в “Historický slovník slovenského jazyka” [34] зі значеннями: 1) “страждання, тривога”; 2) “піклування про успішний розвиток чогось”; 3) “зусилля, прагнення до чогось”; 4) “пильність”. У польській мові лексема *piecza* вважається книжною й позначає “опіку над людиною, твариною чи річчю” [39]. У болгарській мові лексема *peča* має значення “веснянка (ластовиння), зазвичай на обличчі” й фіксується як діалектна [13]. Подібний іменник вживається також для позначення елементів жіночого одягу й кінського спорядження у сербській та хорватській мовах, однак зв'язок цих значень із семантикою кореня дієслова **pekti* не очевидний. Отже, значення лексеми **reša* у східно- і західнослов'янських мовах переважно стосуються емоційних переживань чи стану людини, пов'язаних з турботою, піклуванням про когось, про щось, відповідно, якщо ця лексема вживалася у прийменниково-іменниковій конструкції, семантика прикметника й іменника мала би бути пов'язана лише з переживаннями людини стосовно убезпеченості важливих для неї об'єктів.

Щодо лексеми *пек/*рек*, то в українській мові, згідно з двадцятитомним “Словником української мови”, вона вживається у трьох значеннях: 1) “вигук (заст.), що вживається при вираженні досади, незадоволення і т. ін. або як закляття при бажанні відвернути що-небудь, позбутися когось, чогось”; 2) “густа, в'язка або тверда речовина чорного кольору, яка залишається після перегонки деревного, торф'яного або кам'яновугільного дьогтю та дистиляції жирних кислот різних виробництв”; 3) (образно) “відчуття сильного жару, печіння” [16, с. 228].

У “Етимологічному словнику української мови” наведено два значення лексеми *пек*. У першому значенні вона вживається “у виразі *пек тобі, цур* для вираження досади, відсторонення, відмови, незадоволення, бажання відвернути що-небудь, позбутися когось, чогось”. Походження цього фразеологізму пов'язують з іменем “[слов'янського бога пекла]”. З другим значенням – “речовина, яка залишається після перегонки деревного, торф'яного або кам'яновугільного дьогтю та дистиляції жирних кислот”, “смола, якою смолять

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

човни та канати” – лексема вважається запозиченою з голландської мови [11, с. 328].

Згідно з лексикографічними джерелами лексема **pek* не є поширеною у інших розглянутих нами сучасних слов'янських мовах. Утворений таким способом іменник *пек* вживається в болгарській мові зі значенням “сильний жар, зазвичай від сонячних променів” [13]. Якщо брати до уваги семантику лексеми в українській та болгарській мовах, залишивши за дужками вочевидь більш пізні значення, що вказує на речовину, то **pek* – це “висока температура, що викликає печіння” (символом якої є Пек), а **bez peka* – це “відсутність впливу високої температури, внаслідок якого у людини виникають болісні відчуття”.

Вживання **pek* на позначення імені божества словники фіксують лише в українській мові, що ставить під сумнів обґрунтованість тлумачення етимології кореня лексеми *безпека/bezpeka* від імені *Пек*. Однак наш аналіз лексикографічних джерел у різних індоєвропейських мовах виявив, що в багатьох індоєвропейських міфологіях є божество/дух, ім'я якого співзвучне з українським *Пек* й яке виступає уособленням негативних для людини явищ, небезпеки, загрози, лиха, негараздів, невдач.

Так у литовській мові на позначення злого духа, диявола вживають іменник *piktasis* [30]. У санскриті знаходимо лексему *पाकं pāka*, серед значень якої пов'язаних з горінням і випіканням, є також “ім'я демона”. Ця лексема входить до складу одного з імен бога Індри – *पाकशासन pāka-çāsana* “той, хто покарав Паку” [21, с. 537]. Подібну істоту фіксують і в міфології та фольклорі германських народів: у ісландській мові на позначення демона вживається лексема *þúki* [24]; в англійській мові *Puck* – “капосний дух в англійському фольклорі” (середньоанглійське *rouke*, староанглійське *rūca*) [37], а також “злий дух у старовинних англійських казках” [31]; у німецькій мові *Puk* – “домашній дух”, “ім'я диявола” [40]; у данській *pokker* – “зла істота, зла людина”; ця лексема також вживається як лайливе слово для вираження гніву, роздратування, презирства чи інших емоцій [22]. Подібну лексему знаходимо і в кельтських мовах, зокрема, в ірландській *ríca* – “ельф, домовик” [27]. Можна також припустити, що у грецькій міфології відповідним персонажем є бог Пан (*Παν*). Хоча лексема більш фонетично відмінна й персонаж втрачає злісність, на колишню функцію може вказувати його каверзність, здатність провокувати паніку й потворний зовнішній вигляд. У цьому ж контексті становить інтерес

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pyttannja kognityvnoi' lingvistyky])

Bezpeka: Etymology of the Concept (in Ukrainian) [Bezpeka: etymolohiia kontseptu]

© Bobyr Yu. V. [Bobyr Yu. V.], uhybbumysr@gmail.com

ім'я героїні міфів Пандора (*Πανδώρα*), що тлумачиться як “усім обдарована”. Однак якщо *Παν* – це ім'я міфічної істоти, що уособлювала негаразди, то *Πανδώρα* можна тлумачити більш відповідно до функції цієї героїні – як “та, що дарує лихо”. В італійській міфології є хоч і незлісний Пік, Пікус (*Picus*) – божество полів і лісів, віщун, батько Фавна (*Faunus*), який вважався аналогом грецького Пана [12].

З огляду на наявність у міфології й фольклорі індоєвропейських народів таких істот, можна припустити, що у певний історичний (праіндоєвропейський) період умовна лексема **pek*, вербалізуючи значення “зла міфічна істота”, слугувала концептуальною метафорою для позначення загрозливих для людини умов, у той час як конструкція *заперечення* + **pek* позначала умови, коли людині нічого не загрожує. Також варто звернути увагу на те, що концептуальна схема, де лексема на позначення безпеки морфологічно складається з кореня, значення якого вказує на загрози, лиха, негаразди, небезпеки, й заперечного афікса, притаманна багатьом європейським мовам: гр. *ασφάλεια*, лат. *securitas*, серб. *безбедност*, болг. *безопасност*.

Для з'ясування семантики й реконструкції первинної морфологічної форми іменника, що входив до складу приїменниково-іменникової конструкції, необхідно взяти до уваги семантику дієслова **pekti*, як це рекомендує “Етимологічний словник української мови”. Це дієслово у значенні “готувати на вогні” фіксується у всіх слов'янських мовах, і його прадавнє індоєвропейське походження не викликає сумнівів у науковців (*pek^w*- (**k^wek^whō*) [26, с. 2304])/ *peqṣō*, *ṣō* [32, с. 920]). В українській мові дієслово *пекти* має такі значення: 1) “готувати їжу, нагріваючи, прожарюючи на вогні або на жару (у печі, в духовці і т. ін.)”; 2) (перен.) “виготовляти що-небудь дуже швидко, у великій кількості”; 3) “надмірно гріти, палити, обдавати жаром”; 4) “спричиняти відчуття фізичного болю від дотику до вогню або до чого-небудь гарячого”; 5) “хотітися, кортіти”; 6) “завдавати кому-небудь глибоких моральних страждань; мучити, непокоїти”; 7) “дорікати кому-небудь, лаяти когось і т. ін.; розпикати” [16, с. 232]. Вважаємо, що первинним значенням кореня цього дієслова було “спричиняти відчуття фізичного болю від дотику до вогню або до чого-небудь гарячого”, оскільки воно фіксує первинний досвід взаємодії людини з вогнем. Значення “готувати їжу, нагріваючи, прожарюючи на вогні або на жару” варто вважати пізнішим, оскільки людина навчилася готувати на вогні не відразу після свідомого знайомства з ним і навіть не відразу після його

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Безпека: етимологія концепту (Українською) [Bezpeka: etymolohiia kontseptu]

© Бобур Ю. В. [Bobyur Yu. V.], uhybbumysr@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemanitics>

приборкання. У безпековому контексті варто також звернути увагу на значення “завдавати кому-небудь глибоких моральних страждань; мучити, непокоїти”, яка вербалізується також за допомогою іменника *печія*/**реща*. Така семантика є властивою дієслову **pekti* в інших слов'янських мовах. Оскільки значення “спричиняти відчуття фізичного болю”, як ми припускаємо, є первинним в індоєвропейських мовах, у цих мовах мають бути лексеми з аломорфами кореня **pek-*, семантика яких пов'язана з болем, загрозою безпеці, дошкулянням (фізичним і моральним), негативними для людини явищами (уособленням яких є божество).

У деяких слов'янських мовах є фонетично подібна лексема, узагальненим значенням якої є “невдача, нещастя”. Зокрема, у польській мові *pesch* – “невдалий поворот подій” [39], у словацькій *rech* (розм.) – “несприятливий стан, невдача” [34], у чеській *rech* – “невдача, нещастя” [36], у хорватській *reh* – “нещастя, нещасний випадок” [28]. У чеській і словацькій мовах *rech* також має значення “смола”; водночас іменники *smůla* (ч.), *smola* (слц.) позначають “невдачу” у фразеологізмах. Лексему *nex*, якої немає у більшості словників української мови, можна знайти у словниках регіональних діалектів. Зокрема, її фіксують на Буковині, де вона означає “клопоти, прикрість” [18, с. 259], а також із подібною семантикою в галицьких говірках – “невезіння, прикрість, невдача; безталання” [19, с. 433]. Ці варіанти лексеми у зазначених мовах вважаються запозиченням із німецької мови.

Відповідно, у німецькій мові *rech* має два значення: 1) “темно-кольоровий, липкий залишок від дистиляції кам'яного, бурого та деревного вугілля”; 2) (перен.) “нещастя”. Згідно з лексикографічними джерелами ця лексема є спорідненою з давньоверхньонімецьким іменником *reh*, середньовірхньонімецьким *rech/ bech*, давньосаксонським *pik*, середньоніжньонімецьким *res/pis*, голландським *pek/pik*, які вважають похідними від латинського *pīx* “смола” або від його галло-римського варіанту [25].

У всіх зазначених мовах ця лексема зазвичай вживається з дієсловом *мати* й у цій конструкції має узагальнене значення “зазнати невдачі, нещастя, негараздів”. У німецькій, словацькій та чеській мовах переносне значення *rech* як “нещастя”, здебільшого пов'язують не з семантикою праіндоєвропейської лексеми, що позначала негаразди, а зі змогою використовувати смолу, дьоготь з

їх клейкими властивостями для усунення спроможності щось зробити, влаштування пасток (для птахів у німецькій традиції). Інше тлумачення пов'язане з християнською традицією, де *pech* – це символ мук і покарань у пеклі.

У латині, з якої виводять етимологію німецької лексеми, іменник *rix* вербалізує значення “смола”, а дієслово *picare* – “намазувати смолою, дьогтем” [38, с. 469]. Однак проаналізовані нами словники не фіксують значення “невдача” іменника, у такий спосіб вказуючи, що в німецьку мову він міг бути запозичений для позначення речовини, а переносне значення є подальшим розвитком його семантики, або що латинське запозичення є омонімом питомого німецького слова.

Латинські словники також фіксують іменник *peccatum* “гріх, помилка” й однокореневе дієслово *peccare* “помилитися, учинити гріх”, етимологію яких не можуть чітко пояснити [38, с. 453]. Імовірно, ці лексеми походять від праіндоєвропейського **pek*, однак відображають зсув семантики кореня з дії зовнішніх негативних факторів на життя людини до самих її вчинків, які мають негативні наслідки як для оточення, так і для неї самої. Ці слова були запозичені іншими індоєвропейськими мовами із цим значенням, зокрема, французькою – *récher* “порушувати релігійний закон, учиняти гріх”, *réché* “гріх” [29], іспанською – *pecar* “грішити”, *pecado* “гріх”. В іспанській мові є ще й лексема *pechar* “шахраювати, обманювати” [33], що, на нашу думку, також може походити від кореня **pek*, проте її значення свідчить про розвиток праіндоєвропейської семантики кореня в бік зменшення злісності дії.

Подібну лексему знаходимо в перській мові, де *پخ* *rex* є вигук, який вживається для залякування інших або для погрози, а дієслово *پخ کردن* *rex kardan* означає “залякувати або погрожувати, використовуючи цей вигук” [20, с. 1276].

Зважаючи на наявність в українській мові іменника *nex*, а в словацькій – *pech*, стає зрозумілим походження лексем *безпешний* та *bezpech*. Це так само може свідчити про те, що *nek* і *nex* у значенні негараздів та небезпек, є варіантами однієї лексеми, від якої походить іменник *безпека*. Фактично *nek/nex* є семантичним відповідником сучасної української лексеми *не-без-пека* – подвійне заперечення повертає до первинного значення.

Отримані результати, їх обговорення. Результати дослідження походження іменної частини прийменниково-іменникової конструкції, яка лежить в основі вербалізації концепту *безпека* в українській мові, дають змогу

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

висунути гіпотезу, що лексеми з коренем **pek* (*pek^w*- (**k^wek^whō*) / *pequō*, *īō*) походять від звуконаслідувального вигуку **rex* (голосний тут не має смислорозрізняювального значення), що відтворював звук спалаху вогню. Цей вигук, з одного боку, фіксував реакцію людини на вплив високої температури, з іншого – слугував засторогою: “Вогонь! Буде пекти! Буде боляче!”. Подібний вигук – *рес-рес* (“Ні! Не чіпай цього!”), – який вживають для заборони дітям наближатися до вогню або щось чіпати, фіксують у хорватській мові [28]. Первісне вживання **rex* можна також порівняти з сучасним узусом у спілкуванні з дітьми лексеми *вава* “виразка, ранка” [15, с. 13], яка служить, з одного боку, для констатації отриманого ушкодження й болю від нього, а, з іншого боку – для застереження від небезпеки через апеляцію до досвіду болю.

Лексема **rex* у зародку містила два основні значення, які відображають взаємодію людини з вогнем, його позитивну і негативну роль у її житті та отримали розвиток у подальших дериватах: “піддаватися впливу вогню” – “відчувати фізичний та емоційний біль, мати рани внаслідок взаємодії з вогнем” та “піддавати дії вогню” – “готувати на вогні”. Деривати первинної лексеми у першому значенні стали вказувати як на негативні явища, небезпеки, загрози, так і на болісні відчуття людини та її негативні переживання, символом яких слугують наслідки її тілесного контакту з вогнем. Суб’єктивна фізично-емоційна сторона безпеки є її екзистенційним виміром, адже все, що спричиняє біль, становить небезпеку. Тому **bezpeśny(jь)* – “який не становить загрози” (тобто не є причиною болю) і “упевнений у безпеці” (тобто який не відчуває болю). Вважаємо, що в слов’янських мовах у прийменниково-іменниковій конструкції на позначення концепту *безпека* вживали іменник, який мав обидва ці значення. Лексеми **rex* і **pek* виступали варіантами цього іменника, про що свідчать лексико-семантичні одиниці, що збереглися в українській, білоруській та словацькій мовах.

Висновок. Лексема *безпека*, яка в сучасній українській мові є іменем відповідного концепту, має праслов’янське коріння, а її морфеми – праіндоєвропейське. Первинною лексико-граматичною формою на позначення концепту у слов’янських мовах слід вважати сполучення іменника **rex/*pek* з прийменником *bez*, яке виступало у функції означення, характеризуючи безпечність для людини явищ навколишнього світу. Конструкція такого типу могла виникнути ще у праіндоєвропейський період, оскільки відповідні

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Bezpeka: Etymology of the Concept (in Ukrainian) [**Bezpeka: etymolohiia kontseptu**]© *Bobyryu. V.* [*Bobyryu. V.*], uhybbumysr@gmail.com

концепти в багатьох європейських мовах побудовані за подібною концептуальною схемою, де ім'я концепту морфологічно складається із заперечного афікса й кореня, значення якого вказує на загрозливі для людини явища. Лексема **rex/*pek* первинно мала синкретичну семантику, позначаючи і негативні фактори (джерело загрози), і негативні фізичні й емоційні переживання людини, спричинені цими факторами. Не варто виключати, що прийменниково-іменникова конструкція була концептуальною метафорою, у якій іменна частина – ім'я божества, що уособлює високі температури й негативні для людини явища. Лексеми *безпека*, *bezpeka*, *bezpek*, *bezpech* слід вважати архаїчними варіантами іменника – імені концепту; прикметник **bezpeśny(jь)* радше утворено від прийменниково-іменникової конструкції, ніж від цього іменника. Семантика лексем на позначення концепту відображає давнє практичне й символічне значення вогню у житті ранньої індоєвропейської спільноти. Первинною лексемою, що мала корінь **rex-* (у подальшому – **pek-*), імовірно, був вигук **rex*, який, відтворюючи звук спалаху вогню, слугував застережним сигналом про небезпеку спочатку від вогню, а пізніше – від інших негативних для людини явищ через апеляцію до її попереднього досвіду фізичного й емоційного болю.

Перспективи подальших наукових розвідок передбачають дослідження дериватів кореня **rex-/*pek-*, що мають безпековий зміст, на матеріалах різних індоєвропейських мов з метою підтвердження або спростування висунутої гіпотези.

Перелік скорочень:

болг. – болгарська
 бр. – білоруська
 гр. – грецька
 заст. – застаріле
 лат. – латинська
 п. – польська
 перен. – переносне
 прсл. – праслов'янська
 розм. – розмовне
 рос. – російська
 серб. – сербська

слц. — словацька

хорв. — хорватська

ч. — чеська

Література:

1. Голик, С. (2019). Концепт: у пошуках алгоритму аналізу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 17, 154–160. <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2019.17.154-160>
2. Заплатинський, В. З. (2018). Старослов'янські витоки та символи понять “небезпека” і “безпека”. *Безпека життєдіяльності*, 1, 21–24.
3. Паславська, А. Й. (2005). *Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування: монографія*. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка.
4. Пашкова, Н. І. (2013). Етимологічний аналіз у концептуальних дослідженнях. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, (27), 32–38.
5. Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
6. Тихий, В. П. (2016). Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2 (85), 31–46.

Джерельна база дослідження:

7. Грінченко, Б. (Упоряд.). (1996). *Словарь української мови* (У 4 т., Т.1: А–Ж). Київ: Наукова думка.
8. Грінченко, Б. (Упоряд.). (1996). *Словарь української мови* (У 4 т., Т.2: З–Н). Київ: Наукова думка.
9. Грінченко, Б. (Упоряд.). (1997). *Словарь української мови* (У 4 т., Т.4: Р–Я). Київ: Наукова думка.
10. *Етимологічний словник української мови* (Т. 1: А–Г). (1982). Київ: Наукова думка.
11. *Етимологічний словник української мови* (Т. 4: Н–П). (2003). Київ: Наукова думка.
12. Козовик, І. Я., & Пономарів, О. Д. (Упоряд.). (2006). *Словник античної мітології*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
13. Речник на българския език (онлайн). (n.d.). https://ibl.bas.bg/rbe/?utm_source=chatgpt.com
14. *Словник української мови* (У 20 т., Т. 1: А–Б). (2010). Київ: Наукова думка.
15. *Словник української мови* (У 20 т., Т. 2: В–Відсріблитися). (2012). Київ: Наукова думка.
16. *Словник української мови* (У 20 т., Т. 12: П–Підкурювач). (2021). Київ: Наукова думка.
17. *Словник староруської мови XIV–XV ст.* (У 2 т., Т. 1: А–М). (1977). Київ: Наукова думка.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Bezpeka: Etymology of the Concept (in Ukrainian) [**Bezpeka: etymolohiia kontseptu**]

© **Bobyry Yu. V.** [**Bobyry Yu. V.**], uhybbumysr@gmail.com

18. Ткач, Л. (2000). *Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.* Чернівці : Рута.
19. Хобзей, Н., Сімович, К., Ястремська, Т., & Дидик-Меуш, Г. (2009). *Лексикон львівський: поважно і на жарт.* Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
20. Anvari, H. (Ed.). (2003). *Farhang-e bozorge-e soxan* (Vol 2). Tehran: Entesharat-e Soxan, 2003. (In Persian).
21. فرهنگ بزرگ سخن. به سرپرستی حسن انوری، جلد ۲، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۱۲. ۱۵۴۳ ص
22. Benfey, T. (1866). *A Sanskrit-English dictionary: With references to the best editions of Sanskrit authors and etymologies and comparisons of cognate words, chiefly in Greek, Latin, Gothic, and Anglo-Saxon.* London: Longmans, Green, and Co.
23. *Dansk Sprog i Ordbøger og Korpus.* (n.d.). <https://ordnet.dk>
24. Derksen, R. (2008). *Etymological dictionary of the Slavic inherited lexicon.* Leiden; Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series. Vol. 4).
25. *Dictionary of Modern Icelandic.* (n.d.). <https://clarin.is/en/resources/dmi>
26. *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache.* (n.d.). <https://www.dwds.de/>
27. *Etymological Dictionary Of Proto Indo European Language.* A Revised Edition of Julius Pokorny. (2007). Indo-European Language Revival Association, 2007. <https://archive.org/details/etymologicaldictionaryofprotoindoeuropeanlanguagebydngnuadsoqiationzlib.org>
28. *Foras na Gaeilge's. New English-Irish Dictionary.* (n.d.). <https://www.focloir.ie>
29. *Hrvatski jezični portal.* (n.d.). <https://hjp.znanje.hr/>
30. *Larousse en ligne.* (n.d.). <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>
31. *Lietuvių kalbos žodynas.* (n.d.). <http://www.lkz.lt>
32. *Longman Dictionary of Contemporary English.* (n.d.). <http://www.ldoceonline.com>
33. Mann, S. E. (1984/87). *An Indo-European Comparative Dictionary.* Hamburg: Helmut Buske Verlag.
34. *Real Academia Española.* (n.d.). <https://dle.rae.es>
35. *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.* (n.d.). <https://slovník.juls.savba.sk/>
36. Sławski, F. (Red.). (1974). *Słownik prasłowiański* (W 8 t., T. 1 : A–B). Wrocław ; Warszawa; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
37. *Slovník současné češtiny. Nechybujte.* (n.d.). <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/p%C3%A9%C4%8De?>
38. *The American Heritage Dictionary of the English Language.* (n.d.). <https://www.ahdictionary.com/>
39. Vaan, M. de (2008). *Etymological Dictionary Of Latin and the other Italic Languages.* Leiden; Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series ; vol. 7).
40. *Wielki słownik języka polskiego PAN.* (n.d.). https://wsjp.pl/?utm_source=chatgpt.com
41. *Woerterbuchnetz.* (n.d.). <https://woerterbuchnetz.de>

References:

1. Golyk, S. (2019). Koncept: u poshukah alorytmu analizu [Concept: Searching for an Analysis Algorithm]. *Suchasni doslidzhennja z inozemnoi filologii*, 17, 154–160. <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2019.17.154-160>
2. Zaplatyns'kyj, V. Z. (2018). Staroslov'jans'ki vytochy ta symvoly ponjat' "nebezpeka" i "bezpeka" [Old Slavic Origins and Symbols Behind the Notions of "Danger" and "Security"]. *Bezpeka zhyttjedijal'nosti*, 1, 21–24.
3. Paslavs'ka, A. J. (2005). *Zaperechennja jak movna universalija: pryncypy, parametry, funkcionuvannja* [Negation as a Linguistic Universal: Principles, Parameters, Functioning]. L'viv : Vydavnychyj centr LNU im. Ivana Franka.
4. Pashkova, N. I. (2013). Etymologichnyj analiz u konceptual'nyh doslidzhennjah [Etymological Analysis in Conceptual Research]. *Naukovyj visnyk kafedry JuNESKO Kyi'vs'kogo nacional'nogo lingvistychnogo universytetu*. Filologija, pedagogika, psihologija, (27), 32–38.
5. Selivanova, O. (2006). *Suchasna lingvistyka: terminologichna encyklopedija* [Modern Linguistics: Terminological Encyclopedia]. Poltava : Dovkillja-K.
6. Tyhyj, V. P. (2016). Bezpeka ljudyny: ponjattja, pravove zabezpechennja, znachennja, vydy [Human security: concept, legal support, meaning, types]. *Visnyk Nacional'noi akademii pravovyh nauk Ukrai'ny*, 2 (85), 31–46.
7. Grinchenko, B. (Uporjad.). (1996). Slovar' ukrai'ns'koi' movy (U 4 t., T.1: A–Ж) [Dictionary of the Ukrainian Language (In 4 volumes, Vol. 1: A–Ж)]. Kyi'v: Naukova dumka.
8. Grinchenko, B. (Uporjad.). (1996). Slovar' ukrai'ns'koi' movy (U 4 t., T.2: Z–N) [Dictionary of the Ukrainian Language (In 4 volumes, Vol. 2: 3–H)]. Kyi'v: Naukova dumka.
9. Grinchenko, B. (Uporjad.). (1997). Slovar' ukrai'ns'koi' movy (U 4 t., T.4: P–Я) [Dictionary of the Ukrainian Language (In 4 volumes, Vol. 4: P–Я)]. Kyi'v: Naukova dumka.
10. *Etymologichnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy* (U 7 t., T. 1: A–Г) [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language (in 7 volumes, Vol. 1: A–Г)]. (1982). Kyi'v: Naukova dumka.
11. *Etymologichnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy* (U 7 t., T. 1: H–П) [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language (in 7 volumes, Vol. 4: H–П)]. (2003). Kyi'v: Naukova dumka.
12. Kozovyk, I. Ja., & Ponomariv, O. D. (Uporjad.). (2006). *Slovnyk antychnoi' mitologii* [Dictionary of Classical Mythology]. Ternopil': Navchal'na knyga – Bogdan.
13. *Rechnyk na bŭlgarskyja ezyk* (onlajn) [Dictionary of the Bulgarian Language (online)]. (n.d.). https://ibl.bas.bg/rbe/?utm_source=chatgpt.com
14. *Slovnyk ukrai'ns'koi' movy* (U 20 t., T. 1: A–B) [Dictionary of the Ukrainian Language (In 20 vols., Vol. 1: A–B)]. (2010). Kyi'v: Naukova dumka.
15. *Slovnyk ukrai'ns'koi' movy* (U 20 t., T. 2: V–Vidsriblytysja). (2012). Kyi'v: Naukova dumka.
16. *Slovnyk ukrai'ns'koi' movy* (U 20 t., T. 12: P–Pidkurjuvach) [Dictionary of the Ukrainian Language (In 20 vols., Vol. 12: P–Pidkurjuvach)]. (2021). Kyi'v: Naukova dumka.
17. *Slovnyk staroukrai'ns'koi' movy XIV–XV st.* (U 2 t., T. 1: A–M) [Dictionary of Old Ukrainian Language of the 14th–15th Centuries (In 2 volumes, Vol. 1: A–M)]. (1977). Kyi'v: Naukova dumka.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi lingvistyky])

Bezpeka: Etymology of the Concept (in Ukrainian) [**Bezpeka: etymolohiia kontseptu**]© **Bobyryu. V.** [Bobyryu. V.], uhybbumysr@gmail.com

18. Tkach, L. (2000). *Ukrain's'ka literaturna mova na Bukovyni v kinci XIX – na pochatku XX st.* [Ukrainian literary language in Bukovina in the late 19th and early 20th centuries]. Chernivci : Ruta.
19. Hobzej, N., Simovych, K., Jastrems'ka, T., & Dydyk-Meush, G. (2009). *Leksykon l'vivs'kyj: povazhno i na zhart* [Lviv Lexicon: Seriously and Jokingly]. L'viv: Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha NAN Ukrai'ny
20. Anvari, H. (Ed.). (2003). *Farhang-e bozorge-e soxan* [The Great Sokhan Dictionary] (Vol 2). Tehran: Entesharat-e Soxan, (In Persian).
21. فرهنگ بزرگ سخن. به سرپرستی حسن انوری، جلد ۲، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۱۲. ۱۵۴۳ ص
22. Benfey, T. (1866). *A Sanskrit-English dictionary: With references to the best editions of Sanskrit authors and etymologies and comparisons of cognate words, chiefly in Greek, Latin, Gothic, and Anglo-Saxon.* London: Longmans, Green, and Co.
23. *Dansk Sprog i Ordbøger og Korpus.* (n.d.). <https://ordnet.dk>
24. Derksen, R. (2008). *Etymological dictionary of the Slavic inherited lexicon.* Leiden; Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series. Vol. 4).
25. *Dictionary of Modern Icelandic.* (n.d.). <https://clarin.is/en/resources/dmi>
26. *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache.* (n.d.). <https://www.dwds.de/>
27. *Etymological Dictionary Of Proto Indo European Language.* A Revised Edition of Julius Pokorny. (2007). Indo-European Language Revival Association, 2007. <https://archive.org/details/etymologicaldictionaryofprotoindoeuropeanlanguagebydnghuadsociationzlib.org>
28. *Foras na Gaeilge's. New English-Irish Dictionary.* (n.d.). <https://www.focloir.ie>
29. *Hrvatski jezični portal.* (n.d.). <https://hjp.znanje.hr/>
30. *Larousse en ligne.* (n.d.). <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>
31. *Lietuvių kalbos žodynas.* (n.d.). <http://www.lkz.lt>
32. *Longman Dictionary of Contemporary English.* (n.d.). <http://www.ldoceonline.com>
33. Mann, S. E. (1984/87). *An Indo-European Comparative Dictionary.* Hamburg: Helmut Buske Verlag.
34. *Real Academia Española.* (n.d.). <https://dle.rae.es>
35. *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.* (n.d.). <https://slovník.juls.savba.sk/>
36. Sławski, F. (Red.). (1974) *Słownik prasłowiański* (W 8 t., T. 1 : A–B). Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
37. *Slovník současné češtiny. Nechybujte.* (n.d.). <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/p%C3%A9%C4%8De?>
38. *The American Heritage Dictionary of the English Language.* (n.d.). <https://www.ahdictionary.com/>
39. Vaan, M. de (2008). *Etymological Dictionary Of Latin and the other Italic Languages.* Leiden; Boston: Brill. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series ; vol. 7).
40. *Wielki słownik języka polskiego PAN.* (n.d.). https://wsjp.pl/?utm_source=chatgpt.com
41. *Woerterbuchnetz.* (n.d.). <https://woerterbuchnetz.de>